

The Study of the Role of Women in the Achaemenid, Parthian and Sassanid Periods Based on the Surviving Coins

Azizeh Yousefi^{1*}, Hossain Alizadeh², Hassan Derakhshi³

1. Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Humanities, Mianeh Branch, Islamic Azad University, Miyaneh, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Archaeology, Faculty of Humanities, Miyaneh Branch, Islamic Azad University, Miyaneh, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Archaeology, Faculty of Humanities, Shushtar Branch, Islamic Azad University, Shushtar, Iran.

Citation: Batyari, A. (2022). The study of the role of women in the Achaemenid, parthian and Sassanid periods based on the surviving coins. *Journal of Woman and Culture*, 14(53), 41-55.

DOR: [20.1001.1.20088426.1401.14.53.4.9](https://doi.org/10.1001.1.20088426.1401.14.53.4.9)

ARTICLE INFO

Received: 05.05.2022

Accepted: 19.07.2022

Corresponding Author:

Azizeh Yousefi

Email:

azizeh.yousefi@iau.ac.ir

Keywords:

Achaemenes

Parthians

Sassanid

Abstract

The present research aimed to study the role of women in the Achaemenid, Parthian and Sassanid dynasties by examining the coins left over from those periods. The study universe included the written historical references and other related works about the status of women in the Achaemenid, Parthian and Sassanid dynasties. The sample subsumed the coins left over from those periods. The research method was descriptive - analytical. To collect data library procedure by using written documents and authentic resources was implemented. The data was analyzed via content analysis. The findings showed: while a coin is a tool for economic exchanges, a sign of independence, and the representation of the nationality of each ethnicity but at the same time it is a valid document that indicates the social, cultural, political, and ancient history of nations and provides useful information about the status of women. The images, names and titles of royal women, images of goddesses and related symbols that engraved on Parthian and Sassanid coins, indicated the high position of women in those periods. Although the surviving artworks from the Achaemenid period provide valuable information about the women of this era, but in the coins of this period, like other works, the image of a woman is not seen. Achaemenid, Parthian and Sasanian court women played a role in politics and society as examples of powerful, resourceful and strong-willed women. In general, women in these periods reached a position equal to that of men (kings), and their names and images have been preserved on coins.

Extended abstract

Introduction: Coins are mainly circular metal pieces with a certain shape, thickness, weight, material, carat and value. Numismatists trace the invention of the first coins to the land of Lydia and the 6th century BC. They attribute that the Achaemenians minted the first coins in Iran during the time of Darius I, imitating them. By examining the coins, it seems that one can understand many facts about political and social realities, ways of thinking, feeling, art and life records of people and the status of women in societies. Although many studies have been conducted in the field of coins and their relationship with the position of women, so far, comprehensive research has not studied the position and presence of Achaemenid, Parthian, and Sassanid women in connection with their image and name on their surviving coins. The present research aimed to study the role of women in the Achaemenid, Parthian, and Sasanian periods based on the surviving coins.

Method: The research design was descriptive-analytical. The research universe included historical written resources and other related works on the position of women in the Achaemenid, Parthian, and Sasanian dynasties. The sample of this study subsumed coins left over from the Achaemenid, Parthian, and Sasanian periods. The data was collected via library method using the content analysis method. In this way, the written documents and authentic books and resources, written texts related to the Achaemenid, Parthian, and Sasanian periods were studied, described, and analyzed. In the second stage, the coins of the mentioned three periods were excavated and finally, the data of the research were analyzed and explained.

Results: The findings of the current research showed that, although the coin is a tool for economic exchange, a sign of independence, and a representative of the nationality of each nation, at the same time, it is an authentic document that provides helpful information in social, cultural, political, and ancient history. It shows nations and the status of women. Images, names, and nicknames of royal women, images of goddesses, and symbols related to them were engraved on Parthian and Sassanid coins, expressing the high status of women in these periods. Although the artistic works left from the Achaemenid period provide valuable information about the women of this era, the coins of this period do not show the image of a woman like other works. Achaemenid, Parthian, and Sasanian court women played a role in politics and society as examples of powerful, resourceful, and strong-willed women. In general, women in these periods reached a position equal to that of men (kings), and their names and images have been remained on coins.

Conclusions: During the Achaemenid period, a woman had dignity in terms of presence in the community and family, and the most important thing that caused respect for a woman was the category of childbirth. The women of the upper classes enjoyed more respect, power, and prosperity and could participate in national and political affairs. Although the artistic works left from the Achaemenid period provided valuable information about the women of this era, the coins of this period do not show the image of a woman like other works. Perhaps the reason is that the minting of coins in this era was still going through its growth and maturity period, and it was far from the phase of women's role on coins. Regarding the value and respect of women in the Parthian and Sassanid periods, it is necessary to pay attention to the role and presence of goddesses such as Anahita, that

enjoyed specific respect and dignity, which was effective in men's view of women in the extent that their image engraved on the coins of these periods. The presence of women in the remaining coins showed the real characters who managed to rely on their power, including Reno, the mother of Farhad II, who ruled on his behalf until her son reached legal age. After Reno, Musa is the only woman to rise to power as queen, as well as Queen Anzaza, whose image is minted on coins. Also, Purandekht and after him, Azarmidekht sat on the throne independently and officially as queen. Image of Anahita-Artemis engraved on Parthian and Sasanian coins. The face of Anahita on the back of Bahram II coins is the same as the face of the Iranian ladies. Symbols associated with the goddess Anahita, other than the image of the king, which is a male symbol, authority and material power, elements such as the star, moon, eagle and ram, which engrave on Parthian, Elimian, and Sasanian coins, are symbols of fertility, It has been life and fertility. Women such as Queen Musa also have been introduced as goddesses. Therefore, the existence and spiritual presence of women in the life and society of ancient Iranian people has been quite noticeable. It is obvious that whatever is important and valuable for man, he tries to record it by any means possible. In the periods under study, on the one hand, women had a high position and dignity due to having natural existential possibilities such as fertility and the manifestation of divine beauty and were elevated to the highest status of goddesses, and on the other hand, due to the high status of goddesses in society, they were respected. have been looked at and on the other hand, although the position of women has had ups and downs in crossing the passageways of history, the women of the court family are examples of powerful, resourceful and strong-willed women who succeeded in the field of politics and to played a role in society, they reached a base equal to the base of men (kings), and their name and appearance were preserved on coins. The truth is that the essence of a woman's existence, her talents, and her capabilities have played a role in determining her base and status.

Authors Contributions: Dr. Azizeh Yousefi: Content elaboration, content analysis, submission and edit of the article, corresponding author. Dr. Hossain Alizadeh and Dr. Hassan Derakhshi: Designer of the general framework and make the idea and edit of the article. All authors discussed the results, reviewed and approved the final version of the manuscript.

Acknowledgments: The authors would like to thank and appreciate the individuals who contributed to this research.

Conflict of Interest: In this study, no conflict of interest was reported by the authors.

Funding: The research did not receive any financial support.

نقش زنان در ادوار هخامنشی، اشکانی و ساسانی بر اساس سکه‌های بازمانده

عزیزه یوسفی^۱، حسین علیزاده^۲، حسن درخشی^۳

۱. استادیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی، واحد میانه، دانشگاه آزاد اسلامی، میانه، ایران.
۲. استادیار، گروه باستان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد میانه، دانشگاه آزاد اسلامی، میانه، ایران.
۳. استادیار، گروه باستان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران.

چکیده

هدف پژوهش حاضر مطالعه‌ی نقش زنان در ادوار هخامنشی، اشکانی و ساسانی بر اساس سکه‌های بازمانده بود. جامعه‌ی پژوهش شامل منابع مکتوب تاریخی و دیگر آثار مرتبط با موقعیت زنان در سلسله‌های هخامنشی، اشکانی و ساسانی می‌باشد. نمونه پژوهش، سکه‌های برجای مانده از دوره هخامنشی، اشکانی و ساسانی بود. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی است. گردآوری اطلاعات به شیوه‌ی کتابخانه‌ای و با استفاده از اسناد، مدارک مکتوب و منابع معتبر انجام گرفت. تحلیل داده‌ها با استفاده از روش تحلیل محتوا صورت گرفت. یافته‌ها نشان داد که، اگر چه سکه ابزاری جهت مبادلات اقتصادی، نشانه استقلال و معرف ملیت هر قومی است، ولی در عین حال سند معتبری است که اطلاعات مفیدی در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، تاریخ گذشته ملت‌ها و جایگاه زنان را ارائه می‌دهد. تصاویر، نام و لقب زنان سلطنتی، تصاویر ایزدانوان و نمادهای وابسته به آنان که بر روی سکه‌های اشکانی و ساسانی نقش بسته بیان‌گر جایگاه رفیع زن در این ادوار بود. اگرچه الواح هنری به‌جامانده از دوره هخامنشی اطلاعات باارزشی در مورد زنان این عصر به‌دست می‌دهد، ولی در سکه‌های این دوره مانند سایر آثار تصویر زن دیده نمی‌شود. زنان دربار هخامنشی، اشکانی و ساسانی به‌عنوان مصداق زنان مقتدر و مدبر و با اراده در عرصه سیاست و اجتماع ایفای نقش کرده‌اند. در کل زنان در این ادوار به پایگاهی برابر پایگاه مردان (پادشاهان)، دست یافته و نام و نمودشان بر روی سکه‌ها ماندگار شده است.

کلیدواژگان: هخامنشیان، اشکانیان، ساسانیان

مقدمه

سکه قطعات فلزی عمدتاً مدوری هستند که دارای فرم، ضخامت، وزن، جنس، عیار و ارزش معین می‌باشند. سکه‌شناسان ابداع نخستین سکه‌ها را به سرزمین لیدیا و قرن ششم ق.م. منسوب می‌کنند که هخامنشیان به تقلید از آنان اولین سکه‌ها را در ایران در زمان داریوش اول ضرب می‌نمایند. سکه یکی از مهم‌ترین عناصر معرف فرهنگ، اعتقادات، مذهب و آیین اقتصاد هر ملتی است که از رهگذر مطالعه‌ی سکه‌های هر ملتی می‌توان به قضاوت‌های درستی درباره هویت آن ملت دست یافت (Golizadeh, 2004). هم‌چنین سکه سندی مکتوب، معتبر، کتابی کوچک و پرمحتوا است. بررسی سکه از جهات مختلف اهمیت دارد و روشن‌گر رویدادهای مبهم و تاریک گذشته است. و در عین حال سند و مدرکی است که از آغاز پیدایش تغییر و تصرفی در آن ایجاد نشده است. با مطالعه سکه‌ها می‌توان به اطلاعات فراوانی چون نام و لقب شاهان، مدت سلطنت، پوشش زنان، نمادها و تصاویر الهه‌ها و ایزدان و آئین و مذهب دست یافت (Derakhshi & et al, 2015). سکه نماینده عادات، آداب، خط، زبان، هنر، مذهب، تمدن، پیشرفت و انحطاط اجتماعی است (Azizi Yousefkand & Azizi Yousefkand, 2017). سکه‌های بازمانده از ادوار سه‌گانه هخامنشی، اشکانی و ساسانی نقش و منزلت زنان عصر خود را در اجتماع و سیاست انعکاس داده و می‌توانند روایت‌گر اوضاع زندگی زنان آن ادوار باشند (Mobini & et al. (2015) در مقاله «بررسی نقش زنان در آثار فلزی دوره ساسانی» نشان داده‌اند که در این آثار زنان در تندیس‌های ملکه، بانوی پادشاه، الهه‌آناهیتا نمایش داده شده‌اند. در مقاله «آناهیتا الگوی زن ایرانی با تکیه بر فرهنگ و هنر ساسانی» مشخص شده که جایگاه زن در دوران ساسانی با الگوپذیری از آناهیتا ایزدبانوی باروری، عفاف و نگهبان آب‌های پاک بوده است (Avarzamani, 2014).

بر اساس شواهد تاریخی، زنان در ایران باستان، مقام ارجمندی را دارا بوده (Alavi, 1908) و توانایی‌هایشان در عرصه‌های وسیع اندیشه، عواطف، الهیات، اقتصاد و سیاست موثر بوده است (Anbarsuz, 2010). به طور کلی زنان به جهت نقش موثرشان، منزلت آنان برابر با پایگاه مردان بود (Navabakhsh, 1980). از آن‌جا که موارد فرهنگی در گزارش «احوال گذشته‌ی مردم کمتر از تاریخ دست‌خوش اغراض مورخان گشته است و به حقیقت و طبیعت نزدیک‌تر» بوده است (Yousefi, 2021)، با بررسی آن‌ها می‌توان به حقایق بسیاری در مورد واقعیت‌های سیاسی و اجتماعی، طرز تفکر، احساس، هنر و سوابق زندگی مردم و وضعیت زنان جوامع پی‌برد (Raeisnia, 1999). در مقاله «درآمدی بر شناخت زنان ایران در عصر اشکانی» با بررسی آثار مکشوفه از قلمرو مربوطه، پژوهشگران نتیجه گرفته‌اند در این دوره برخلاف دوره هخامنشی، بیشتر به شمایل‌نگاری زن پرداخته شده و زنان در دوره اشکانی در عرصه‌های مختلف مذهبی، اقتصادی و سیاسی و هنری حضور داشته‌اند. (Firoozmandi & Khanmoradi (2013) هم‌چنین در مقاله «زنان در سکه‌های ساسانی» مظاهر زنانه در سکه‌های ساسانی بررسی و از نتایج مطالعه این است که در این سکه‌ها از مظاهر زنانه مستقیم و نمادین به صورت نمایش چهره زنان حقیقی، اسطوره‌ای و نمادهای مرتبط با این شخصیت اسطوره‌ای استفاده شده است (Sadat Shojaei & Afzal Tusi, 2016).

اگر چه در زمینه سکه و ارتباط آن با موقعیت زنان، مطالعات متعددی صورت گرفته است ولی تاکنون پژوهش جامعی جایگاه و حضور زنان هخامنشی، اشکانی و ساسانی را در پیوند با تصویر و نام آنان بر روی سکه‌های بازمانده از آنان مطالعه نکرده است. از آثار موجود در این زمینه می‌توان به پژوهش (Golizadeh (2004) در مقاله «سبک‌شناسی سکه‌های ساسانی» اشاره نمود که سکه‌های موزه ارومیه را تحقیق و بررسی کرده و از جمله نتایج پژوهش این بود که نقوش موجود در دو طرف سکه‌های ساسانی مانند ماه، ستاره، انواع جواهرات و ... حامل مفاهیم گسترده فرهنگی، مذهبی و اساطیری هستند. (Abeddoust & Kazempour (2014) در مقاله بررسی مفاهیم نمادین نقوش سکه‌های دوره ساسانی، نشان داده‌اند که نمادهای سکه‌های ساسانی موزه ملک را می‌توان بیانیه‌ای مرتبط با مفهوم برکت و باروری تلقی کرد. هم‌چنین (Khanmoradi (2011) در مقاله «زنان خاندان سلطنتی در دوره‌ی اشکانی»، شناسایی زنان سرشناس و میزان قدرت و فعالیت آنان در دربار، با بررسی منابع و شواهد، نام تعدادی ملکه، ملکه مادر و زنان دربار شاهان محلی را شناسایی کرده است. (Mohammadi (2022) در مقاله «مطالعه‌ی تطبیقی اوضاع اجتماعی زنان در دوره ساسانی و قاجاری»، این نتایج به دست آمده که زنان با وجود این که با محدودیت‌هایی در

ادوار مورد مطالعه مواجهه بوده‌اند، اما در لایه‌های نامرئی اجتماعی، به فعالیت و اثرگذاری در امور مهم حکومتی پرداخته‌اند. با توجه به مطالب و پژوهش‌های گزارش شده هدف پژوهش حاضر، مطالعه‌ی نقش زنان در ادوار هخامنشی، اشکانی و ساسانی بر اساس سکه‌های بازمانده بود.

روش

طرح پژوهش، جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

طرح پژوهش توصیفی-تحلیلی است. جامعه‌ی پژوهش شامل منابع مکتوب تاریخی و دیگر آثار مرتبط با موقعیت زنان در سلسله‌های هخامنشی، اشکانی و ساسانی می‌باشد. نمونه پژوهش، سکه‌های برجای مانده از دوره هخامنشی، اشکانی و ساسانی بود.

روش اجرا

گردآوری اطلاعات به شیوه‌ی کتابخانه‌ای و با استفاده از شیوه‌ی تحلیل محتوا بود. بدین ترتیب با استفاده از اسناد و مدارک مکتوب و کتب و منابع معتبر در یک مرحله متون مکتوب مربوط به ادوار هخامنشی، اشکانی و ساسانی مطالعه، توصیف و تحلیل گردید. در مرحله‌ی دیگر سکه‌های ادوار سه‌گانه مذکور کاویده شد و در نهایت داده‌ای پژوهش تحلیل و تبیین گردید.

یافته‌ها

طبق بررسی‌های انجام شده در این پژوهش، نقش و جایگاه زنان در ادوار هخامنشیان، اشکانیان و ساسانیان بر مبنای سکه‌های بازمانده مشخص شده که در ذیل به نتایج آن‌ها پرداخته شد:

- بازتاب نقش زنان در سکه‌های بازمانده از ادوار هخامنشیان، اشکانیان و ساسانیان

اولین نمونه‌های سکه، توسط لیدی‌ها در حدود ۶۰۰ ق.م. پیش ضرب شد، این دولت در زمان کوروش کبیر به تصرف هخامنشیان درآمد (Abeddoušt & Kazempour, 2014). در دوره هخامنشیان داریوش اول برای نخستین بار سکه‌های طلا معروف به دریک و سکه‌های نقره معروف به شکل ضرب زد. بعدها سکه‌های مخصوصی در زمان تاج‌گذاری پادشاهان تولید شد (Azizi Yousefkand & Azizi Yousefkand, 2017). در این دوره بر روی سکه‌های بزرگ و ضخیم تصاویری ضرب می‌شد (Golizadeh, 2004). مسکوکات اشکانی نیز فقط از نقره و برنز بود و پول طلا به ایران تنها از راه تجارت وارد می‌شد. واحد پول اشکانیان را درخم می‌گفتند که لغتی یونانی است (Pirnia, 2006). سکه‌های اشکانی از روی نمونه‌های سلوکی ساخته شده‌اند و به همین جهت فرهنگ مختلط شرقی-یونانی را نشان می‌دهند (Golizadeh, 2004). فلزکاری در زمان ساسانیان شکوفا شد و از رواج عمومی برخوردار گشت (Mobini & Ebrahimzadeh & Nowrouzi, 2015). مسکوکات ساسانی از طلا و نقره و مس و ممزوجی از مس و برنز بود. سکه نقره ساسانی هم درخم بود (Pirnia, 2006).

در ارتباط با موقعیت زنان در سلسله‌های پادشاهان گذشته، زن در زمان هخامنشیان، با وجود این که مورخین یونانی از زندگی حرم‌خانه‌های هخامنشی بر اساس تصاویر برجای مانده روی سنگ‌ها و صخره‌ها روایت می‌کنند (Zarinkoob, 2003)، بنا به روایت دیگری، به سبب نفوذ و گسترش آیین زردشت و نیز اقتدار پادشاهی چون کوروش که فرامین او بر مبنای اصول انسانی و عدالت پایه‌گذاری شده بود، از منزلت بالایی برخوردار بود و از نظر حضور در اجتماع و خانواده بسیار مورد اهمیت و احترام بود. مهم‌ترین ویژگی که سبب احترام به زن می‌شد، مقوله‌ی زایش بود که در نزد مردم عصر هخامنشی بسیار بااهمیت بود (Anbarsuz, 2010). اگر چه در مورد طبقات دوره هخامنشی اطلاعات مبسوطی نیست (Pirnia, 2006)، با این حال عامل مهم در عهده‌داری مسئولیت‌های سیاسی و اجتماعی، پایگاه اجتماعی زنان بوده است. زنان طبقات بالا از احترام، قدرت و رفاه بیشتری بوده و می‌توانستند در امور مملکتی و سیاسی دخالت کنند در حالی که زنان طبقه عامه از این امکان محروم بودند. ولی از سوی دیگر به

سبب اشتغال در حرفه‌های مختلف، حضور بیشتری در اجتماع داشتند به همین جهت چهره فعال زنانی مشاهده می‌شود که به نوعی در ارتباط با دربار و حکومت بوده‌اند؛ مانند آتوسا، ماندانا، پانته‌آ، آمستریس، آرتیمیس، آپاکیش، آرتیشونه، مارینا و ... (Anbarsuz, 2010). در تاریخ ایران آموزش و پرورش با نقش مؤثر ماندانا، مادر کوروش آغاز می‌شود که نخستین بار در پارس مدرسه‌ای ایجاد کرد و به کودکان درس زندگی و فنون دیگر داد (Seraj, 2015). زنان از هر فرصتی برای کسب علم و تربیت دیگران همت می‌گماشته‌اند (Hejazi, 2014). بنابراین نشانه‌هایی از باسواد بودن زنان درباری هم موجود است.

دوران اشکانیان که به سرکردگی ارشک‌نامی، موفق به تشکیل حکومت در منطقه تحت نفوذ سلوکیان شده بودند، علی‌رغم دوران طولانی تاریخ آن، از کم‌نویس‌ترین، کم‌رنگ‌ترین و تاریک‌ترین دوران کل تاریخ شناخته شده است (Khanmoradi, 2011). با این حال و علی‌رغم، دستبردهای زمانه که به دست ساسانیان و دودمان‌های بعدی انجام گرفت، آثار فراوان هنری که نشان از تحول و پیشرفت‌های آنان دارد، برجای مانده است (College, 1976, Translated by, Rajabnia, 2001).

در خصوص ارزش و احترام زنان در دوره اشکانیان باید به نقش و حضور ایزدهای آن‌ها و میترا که از قرب و منزلت خاصی برخوردار بوده‌اند، توجه کرد که در این دوره به اوج قدرت می‌رسند (Anbarsuz, 2010). پرستش ایزدبانوانی چون نانایا و آن‌ها که گاه آرتیمیس را معادل با آن‌ها دانسته‌اند، همه بیانگر حضور و منزلت زن و تبلور این مقام در اسطوره‌ها و ایزدان باروری و پاکی و عفاف است که در ارتباط با آب و عناصر مرتبط با آن هستند این ارزشمندی و احترام به نقش و حضور آن‌ها، قطعاً در جایگاه و دیدگاه مردان نسبت به زنان بی‌تاثیر نبوده است (Avarzamani 2014). اشکانیان به شیوه معمول در آسیای غربی، زنان را پوشیده می‌داشتند. زنان خوش‌پوش بوده و جواهرات بر خود می‌بستند (College, 1976, Translated by, Rajabnia, 2001). همانند ادوار دیگر، زنان خاندان سلطنتی به میزان نزدیکی‌شان با پادشاه، از مقام بالاتری در دربار برخوردار بودند. با این حال بنا بر شواهد تاریخی در این دوره ملکه‌های اشکانی نقش چندانی در امور سیاسی و دولت نداشته‌اند و تنها مواردی از نقش و حضور زن در این عرصه را مانند ملکه موزا مشاهده می‌شود. امپراطوری اشکانی دارای ایالات متعددی بود؛ الیمایی، یکی از ایالات مهم حکومت آنان است که در جنوب غربی ایران قرار داشت (Khanmoradi, 2011). مردم الیمایی مدت‌ها پیش از حمله اسکندر، به جلگه حاشیه رود دز فرود آمده و پرستش ایزدبانوی نانایا در میان‌شان رواج داشت (Jahanpour, 2006). به استناد منابع سکه‌شناسی ظاهراً برخی زنان الیمایی در دربار نفوذ زیادی داشتند. از آن جمله می‌توان به ملکه آنزازه اشاره کرد (Firoozmandi & Khanmoradi, 2013). ساسانیان که پارسی‌نژاد و خود را وارث تمدن هخامنشیان می‌دانستند، فرهنگ و هنری ترکیبی به وجود آوردند که نشانه‌های پرستش آن‌ها در آن بارز است وضعیت زن در طول عهد ساسانی تحولات بسیاری یافته است و در مدت چهار قرن حکومت ساسانی، و در فراز و نشیب‌های تاریخی، موقعیت‌ها و شرایط خاصی به خود دیده است. در متون تاریخی عصر ساسانی اعم از کتیبه‌ها و نوشته‌های مورخین از زنان عادی جامعه‌ی ساسانی سخن چندانی به میان نیامده است (Anbarsuz, 2010). آثار دوره ساسانی نشان می‌دهد که طبقات مختلف زنان در فعالیت‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و مذهبی مشارکت داشته‌اند. زن با نام و نقش خود مهر و سکه نیز ضرب کرده و از قدرت و اقتدار بیشتری برخوردار می‌شوند (Anbar-suz, 2010). زنان ایرانی به شکل آن‌ها، ایزدبانوی عشق و زیندگی در هنر این عصر جلوه‌گر شده‌اند. نقش آن‌ها بر سنگ‌نگاره‌ها، سکه و مهرهای ساسانی و ظروف سیمین و زرین این دوران دیده می‌شود (Avarzamani 2014). به روایت تاریخ، اساس دخالت زنان در حکومت‌ها ریشه در قدرت مادرانه زنان و نیروی زیندگی آن دارد (Hejazi, 2014). که هم از لحاظ عاطفی بر فرزندان‌شان حاکم بودند و هم به دلیل کودک‌سال بودن، به نیابت از آن‌ها اداره‌ی مملکت را به دست می‌گرفتند. گروه دیگر از زنان و دختران نیز از طریق پدران خود وارد حکومت می‌شدند و پس از مرگ پدر برای حفظ حکومت یا دفاع از آن در حکومت دخالت می‌کردند؛ پوران‌دخت و آزر می‌دخت از جمله‌ی این دسته بودند. با وجود این به دلیل وجود قوانین عهد عتیق در کنار قوانین جدید، در وضع احوال زن تضادی ظاهری به چشم می‌خورد. به اعتقاد بارتلمه، زن در عهد ساسانی در حال پیمودن مسیر تعالی و استقلال حقوقی خود بوده است (Sattari, 2015).

تصویر زنان در سکه‌های هخامنشی

داریوش اول پس از برقراری نظم و پرداختن به امور داخلی و اداری و مالی امپراطوری، متوجه لزوم ضرب سکه شد (Sarfaraz & Avarzamani, 2015). روی سکه معمولاً نقش شاه به صورت نیزه‌دار و پشت آن فرورفتگی نامنظم دیده می‌شود (Tondvli & Bagheri Lori, 2015). بر روی سکه‌های امیران تابع فرمان‌روایی هخامنشی به دلخواه نقوش مربوط به مذهب و خدایان و خط محلی خود را به کار برده‌اند (Linzi, 1965, Translated by Abdi, 2011). اگرچه تصویر زن در دوره هخامنشی بیشتر بر روی مهرها دیده می‌شود (Zulfaqari & et al., 2020). با این حال نگاره‌های زنان هخامنشی به خصوص شاه‌بانوها و شاه‌دخت‌ها در پاره‌های باستان‌شناسی دوره‌ی هخامنشی چون مهرها، سنگ‌نگاره‌ها، تابوت ساتراپ، گلدان‌ها، نقاشی‌ها و اشیای فلزی کوچک و یافته‌های پازیریک هم به چشم می‌خورد (Jalilian & Fatemi, 2011). از الواح تخت جمشید برمی‌آید که حتی زنان بلندپایه هخامنشی یعنی مادر، همسر و دختران شاهان در امور اقتصادی مشارکت داشتند. مهم‌ترین مهرهای باروی تخت جمشید به دو تن از زنان درباری به نام ارتیسونه و اردبامه که صاحب کارگاه‌های تولیدی بودند، متعلق است (Kaviani Pouya, 2021) و بیشترین مهرهای هخامنشی که تصویر زنان را نشان می‌دهند، متعلق به ملکه‌ها و زنان درباری و حاکی از جایگاه سیاسی زنان سلطنتی است و منابع مختلف، اسامی زنان دارای قدرت و نفوذ را نشان می‌دهند (Afkhami & et al., 2017). تصویر مهری، زنی نشسته بر روی صندلی با تاجی بر سر و نمادهایی مثل گل سه‌شاخه را نشان می‌دهد که بازنمایی مفهوم باروری و حاصلخیزی در قالب نقش ایزدانوی آناهیتاست. این که زنان درباری مثل شاهان هخامنشی روی صندلی نشسته و تکیه داده‌اند، در کل از جایگاه بلند آنان حکایت دارد (Afkhami & et al., 2017). هم‌چنین الواحی وجود دارد که زنان پیشه‌ور و صنعتگر و دستمزد برابر آنان با مردان را نشان می‌دهد و نیز نقوش، مهرها و سفالینه‌های هخامنشی، به زنانی در حال نواختن موسیقی اشاره دارد. از طرفی ایزدانوی آناهیتا که از سوی اهورامزدا، درمان‌بخش معرفی شده بود، زنان نیز به تبعیت از او در پزشکی و درمانی مربوط به زنان، سررشته داشته‌اند و در به‌طور کلی گل‌پشته‌ها نشان‌دهنده آن است که جایگاه زنان و اهمیت مشارکت اقتصادی آنها قدر دانسته می‌شد (Kaviani Pouya, 2021). ولی بر اساس داده‌های باستان‌شناسی و مطالعه سکه‌ها با یقین می‌توان اذعان کرد که تا بحال در سکه‌های دوره هخامنشی ایران، سکه‌ای که دارای نقش زن باشد هنوز بدست نیامده است.

- تصویر زنان در سکه‌های اشکانیان

منابع موجود در خصوص زنان اشکانی، شامل منابع تاریخی که توسط مورخان اشکانی نوشته شده است، و آثاری است که در قالب نقش برجسته، الواح، چرم‌نوشته، گچ‌بری، کتیبه، مجسمه و سکه ایجاد شده‌اند (Firoozmandi & Khanmoradi, 2013). در زمان سلوکیان پشت برخی از سکه‌های سلوکوس بنیان‌گذار این سلسله تصاویر الهی فتح و در پشت برخی دیگر نقش آتنا سوار بر گردونه که چهار فیل آن را می‌کشند دیده شده است (Malekzadeh, 2002). از سلطنت ارد اول، اشک سیزدهم، حدود ۵۰ ق. م به بعد تنها چهره پادشاه بر تخت نشسته در حال گرفتن حلقه‌ای از دست الهه (ایزد بانو) نمایان می‌گردد (Sadat Shojaei & Afzal Tusi, 2016). از نظر نمادشناسی، شاه نماینده اصل مذکر، اقتدار، نیروی مادی، و دسترسی به تعالی در جهان ناسوتی و حاکم اعلی است. شاه به عنوان یکی از واسطه‌های دریافت خیر و برکت الهی و نشانه‌های او عبارتند از خورشید، تاج، مار، گوی، شمشیر، تیر و اورنگ (Coper, 1976, Translated by Rajabnia, 2007). سکه‌های شاهان اشکانی نشان می‌دهد که بعضی از ملکه‌ها در مجالس و جشن‌ها حاضر می‌شده‌اند. بر اساس منابع موجود، نام چهارده ملکه متعلق به پادشاهان حکومت مرکزی شناسایی شده است (Khanmoradi, 2011). تنها معدودی از زنان خاندان شاهی در حکومت اشکانی در عرصه سیاسی قدرت گرفته و بر تخت پادشاهی تکیه زده‌اند. مانند رینو مادر فرهاد دوم که به استناد الواح نگاشته شده، تا رسیدن پسرش به سن قانونی برای سلطنت عهده‌دار مقام نیابت او بوده است. بعد از رینو، موزا تنها زنی است که به عنوان ملکه به قدرت رسید و تصویر او بر سکه اشکانی نقش بست. یکی از این

سکه‌ها، سکه چهاردرهمی ضرب سلوکیه می‌باشد. بر اساس این منابع امپراتور روم در حدود سال ۲۰ ق.م. برای استحکام روابط خود با فرهاد چهارم هدایای بسیاری از جمله کنیزکی به نام موزا به دربار وی گسیل داشت. شاه او را پس از به دنیا آوردن پسری به نام فرهاد به مقام شهبانوی ایران ارتقاء بخشید و ملکه فرهاد چهارم شد (Firooz-mandi & Khanmoradi, 2013). اما بعداً همسر خود را مسموم و پسرش «فرهاد پنجم» یا «فرهادک» را به تخت نشانده و سپس سکه‌هایی با نقش موزا و فرهاد پنجم ضرب شد. (Khanmoradi, 2011)

Figure 1. Silver coin of Farhad V with the image of Queen Moza on the back of the coin (Shariatzadeh, 2016)

این اولین بار بود که در تاریخ ایران باستان، نقش ملکه بر روی سکه ضرب می‌گردید. در واقع او اولین و آخرین زنی از خاندان شاهی است که توأمان مقام ملکه و ملکه مادر را دارا بود. بر روی این سکه، تصویر نیم‌تنه‌ی شاه و در پشت سکه نیم‌تنه‌ی نیم‌رخ موزا قرار دارد و تاج مجلل موزا که از سه طبقه تشکیل شده و از انواع گوهر و مروارید تزئین شده است، نمونه‌ای از هنر جواهرسازی این دوران است (Malekzadeh Bayani, 2002). در پشت سکه‌ها موزا چنین معرفی گردیده است: «سکه ایزدبانو اورانیاموزا، ملکه». بر روی این سکه‌ها لقب شهبانوی بانوان نیز دیده می‌شود. هم‌چنین بر پشت چهاردرهمی‌ها (درخمی‌ها) نیکه، الهه پیروزی و حلقه شهریاری را که به سوی تاج ملکه موزا می‌برد. بنابر این می‌توان استنتاج کرد که موزا از چنان موقعیتی برخوردار بود که هم لقب ایزدبانو را دریافت کرده و هم نیکه و حلقه شهریاری را که قبلاً مختص شاه شاهان بود. سکه‌های مکشوفه مذکور متأثر از سکه‌های سلوکی هم‌چون سکه‌های دیمتریوس و لائودیکه بوده‌اند. (Khanmoradi, 2011) نمونه دیگر سکه‌های الیمایی است که در کنار چهره شاه، نیم‌رخ ملکه با چهره‌ای زیبا و تاجی بر سر آمده است. این شهبانو ملکه آنزازه است که نام او در پشت سکه به خط یونانی آمده است حضور نقش آنزازه بر روی سکه، دلیلی بر حضور پرنس زنان درباری در قلمرو الیمایی است. هم‌چنین در پشت سکه ارد پنجم، از شاهان محلی الیمایی، تصویر زنان دیگری ضرب شده است. بر روی سکه‌های ارد ششم و ارد هفتم، از دیگر شاهان این حکومت محلی، نیز نقش زن وجود دارد. به نظر می‌رسد آوردن نقش زنان بر روی سکه‌ها یا در نقش برجسته‌ها در این دوره و در این سرزمین امری رایج بوده که شاید دلیلی بر حضور شاخص و جدی بانوان در امر حکومت الیمایی می‌باشد؛ یا این که ملکه آنزازه شخصیت بسیار مهمی در تاریخ الیمایی بوده است. به نظر می‌رسد سنت حضور زنان در امور حکومتی در سرزمین عیلام سابقه‌ای طولانی داشته و یادآور دوران عیلام قدیم می‌باشد (Jahanpour, 2006).

تصویر زنان در سکه‌های ساسانیان

عصر ساسانیان نه تنها از لحاظ تاریخ ایران، بلکه برای تمام جهان واجد اهمیت است. در دوران سلطنت چهارصدساله‌ی ساسانی ایران، مرکز گسترش و کسب علم و ادب و محور تمدن و فعالیت‌های فکری بشر بوده است (Mobini & et al., 2015). در متون تاریخی عصر ساسانی اعم از کتیبه‌ها و نوشته‌های مورخین، از زنان عادی جامعه‌ی ساسانی سخن چندانی به میان نیامده است، اما در ارتباط با حضور سیاسی و چهره فعال زنان در اداره‌ی

امور حکومتی کسانانی چون پوراندخت و آرمیدخت نام برده شده‌اند (Anbarsuz, 2010). سکه‌های ساسانی هم دربرگیرنده زنانی چون ملکه پوران، شاپوردختک و ایزدبانو آناهیتاست (Sadeghi, Mirazi & Feyzi, 2021). هنگامی که کشور ایران به سبب جنگ و ستیزهای داخلی و کشتارهای شیرویه دچار انحطاط و ناتوانی شده بود و سخت‌ترین روزگار ساسانیان بود و شاهزادگان ساسانی در این جریان کشته شده بودند، شاهزاده‌ای خردمند از خاندان ساسانی به نام پوراندخت بر تخت نشست (Malekzadeh Bayani, 1969). ملکه پوراندخت یکی از دختران خسرو پرویز بود که در اواخر سال ۶۲۹-۳۰ میلادی به سلطنت رسید. وی اولین زنی بود که در ایران به عنوان پادشاه و به طور مستقل در رسمی بر تخت نشست (Ferdowsi, 1998).

سکه‌های بسیار کمیاب پوران دخت، مدت سلطنت او، وضع چهره و هیبت واقعی او را با کمال صحت نشان می‌دهد (Malekzadeh Bayani, 2002). در روی سکه، پوراندخت تاجی دارای دو پر و نشان هلال ماه و ستاره را بر سر نهاده است. از نگاه نمادپردازی ماه عنصری مونث مرتبط با آب و رطوبت و رویش و حیات است. ماه مظهر نیروی مونث، ایزدبانوی مادر، شاهبانوی آسمان است. هلال ماه نماد تولد، مرگ و رستاخیز است و نیز نماد بی‌مرگی و ابدیت، تجدید حیات جاودانی و اشراق است. ماه کنترل‌کننده جزر و مد، باران، آب‌ها، سیل‌ها، فصول و همه زندگی است. همه ایزدبانوان ماه، ناظر بر سرنوشت و بافنده تقدیرند (Coper, 1976, Translated by Rajabnia, 2007). پوران دخت صورتی کشیده و موهای بافته شده‌ای دارد که از دو سمت آویزان است. چشمان بزرگ با نگاه گیرای ملکه و ابروان کشیده او نشان از آرایش دارد. پوراندخت پیراهن پوشیده و گردن‌بندی را بر گردن آویخته است که از دو رشته با گوی‌های بسیار کوچک تشکیل شده است. نقوش گیاهی بر روی پیراهن پوران دخت مشاهده می‌شود که بسیار شبیه گلبرگ‌های متقارن می‌باشد. پشت سکه، آتش‌دان با دو نفر از ایزدان که به صورت متقارن روبروی یک دیگر ایستاده‌اند، مشاهده می‌شود (Girshman, 1991, Translated by Farhvashi, 2011).

Figure 3. The front of the Purandokht coin

Figure 2. The back of the Purandokht coin

Purandokht coin, Dimensions 2x3, Weight 3 grams, British Museum, Silver material, 630 AD (Mohammadpanah, 2020)

پس از درگذشت پوران دخت، سلطنت به آذر می‌دخت رسید. وی در این مقام با تمام وجود احساس مسئولیت کرده و به خوبی از عهده‌ی وظایفش برمی‌آمد. کشور ایران از تدبیر آذر می‌دخت در آرامش و امنیت به سر می‌برد و او به عدل رفتار می‌کرد. برای او هدایایی از توران و روم و چین و هند می‌آوردند که نشان‌دهنده‌ی سیاست خارجی مناسب و تدبیر او در روابط با همسایگان است این دو خواهر در امور حکومت نیز بیشتر میل به صلح و سازش و احراز امنیت داشته‌اند لذا حکومت‌های آنان، حکومت‌های صلح‌جویی بوده است (Anbarsuz, 2010).

در بین سکه‌های مکشوفه، سکه‌هایی موجود است که نام و تصاویر زنانی چون بانو شاپوردخت، پوران دخت، آذر می‌دخت و ایزدبانو آناهیتا در آن به چشم می‌خورد که همگی حاکی از منزلت، قدرت و حضور سیاسی-مذهبی زن در این دوران است. در حالی که نقوش و تصاویر ملکه‌ها و زنان درباری بر روی سکه‌ها به جز در دوره‌ی ساسانی در بقیه‌ی دوران تاریخ به ندرت دیده شده است (Mobini, Ebrahimzadeh & Nowrouzi, 2015). هم چنین ملکه شاپوردختک به نظر می‌رسد که در دوران بهرام دوم، نقش مهمی را ایفا می‌کرده است. بهرام دوم به سال ۲۷۶ میلادی که سال تاجگذاری وی بود با شاپوردختک نواده شاپور یکم ازدواج کرد. سکه‌های دارای تصویر دوگانه بهرام

دوم و همسرش جزء نخستین سکه‌های اوست (Sadat Shojaei & Afzal Tusi, 2016). شاپوردختک در مقام همسرشاه اگر چه در سیاست نقشی نداشته ولی نام و پیکر او به عنوان نوهی شاپور اول مهم بوده و تصویر وی به عنوان ملکه بر پشت سکه‌ها و در نقوش برجسته بسیار دیده می‌شود. تصاویر به‌جا مانده از وی اهمیت و منزلت این ملکه را به اثبات می‌رساند. چرا که وی با حالتی اسطوره‌ای و الهه‌مانند بازنمایی شده و عاری از هرگونه اغواگری با حالتی قدرتمندانه، خدایی بودن پادشاهی همسر خود را تایید می‌کند. وجود او به عنوان نوهی شاپور اول، پادشاه قدرتمند ساسانی و هم چنین ملکه بزرگ دربار، پایه‌های حکومت ساسانیان را استحکام می‌بخشد (Anbarsuz, 2010).

Figure 4. Coin of Bahram II with Shapurdokhtak motif (Avarzamani, 2014)

در (تصویر شماره ۴)، کلاه شاپوردختک در این سکه‌ها بیضی شکل بوده که حاشیه آن مروارید دوزی و دارای چنبره‌هایی بر تاجک‌ها و پوشش موی سر است (Dadvar & Neshat, 2011). هم‌چنین در سکه‌های ساسانی نقش ماه همواره دیده می‌شود و هلال ماه مظهر آناهیتا است (Sarfraz & Ackerman, Pope & Shroeder, 2015). ماه از زمان‌های بسیار قدیم با باران مربوط شناخته می‌شده، (Avarzamani, 2014). بدین ترتیب نمادی از آناهیتا بوده است (Avarzamani, 2014). نیز عقاب را که در برخی سکه‌های ساسانی دیده می‌شود، نمادی از آناهیتا می‌دانند (Yarshater, 1994, Translated by Anousheh, 2015). علاوه بر این، وجود نقش عقاب روی کلاه آناهیتا در پشت برخی سکه‌های بهرام دوم نیز این نظر را تایید می‌نماید (تصویر شماره ۶). عقاب نشان اقتدار و پیروزی است و بال به‌عنوان جزئی از این پرنده می‌تواند نماد پیروزی باشد (Abeddoušt & Kazempour, 2014).

Figure 5. The image of Anahita on the back of the coin of Bahram II (Shariatzadeh, 2016)

بحث و نتیجه‌گیری

زن در زمان هخامنشیان از نظر حضور در اجتماع و خانواده صاحب منزلت بوده و مهم‌ترین ویژگی که سبب احترام به زن می‌شد، مقوله‌ی زایش بود. زنان طبقات بالا از احترام، قدرت و رفاه بیشتری برخوردار بوده و می‌توانستند در امور کشوری و سیاسی وارد شوند. اگر چه الواح هنری به‌جا مانده از دوره هخامنشی اطلاعات باارزشی در مورد زنان

این عصر به دست می‌دهد، ولی در سکه‌های این دوره مانند سایر آثار تصویر زن دیده نمی‌شود. شاید علت در این باشد که ضرب سکه در این عصر هنوز دوره رشد و بلوغ خود را سپری می‌کرده و تا مرحله زدن نقش زن در روی سکه فاصله داشته است. در خصوص ارزش و احترام زن در دوره اشکانی و ساسانی باید به نقش و حضور ایزدهایی چون آناهیتا که از احترام و منزلت خاصی برخوردار بوده‌اند، توجه کرد که این امر در دیدگاه مردان نسبت به زنان موثر بوده است تا جایی که تصویر آنان در روی سکه‌های این ادوار نقش می‌بندد. حضور زنان در سکه‌های باز مانده نشان داده شخصیت‌های واقعی که موفق شده‌اند بر اینکه قدرت تکیه زنند شامل رینو مادر فرهاد دوم که تا رسیدن پسرش به سن قانونی به نیابت از او عهده‌دار سلطنت بوده است. بعد از رینو، موزا تنها زنی است که به عنوان ملکه به قدرت می‌رسد و نیز ملکه آنزازه، که تصویرش بر روی سکه ضرب شده است. هم‌چنین پوران دخت و بعد از او آذر می‌دخت که به عنوان پادشاه و به طور مستقل و رسمی بر تخت نشسته‌اند. در سکه‌های اشکانی و ساسانی تصویری از آناهیتا - آرتامیس نقش بسته است. چهره آناهیتا بر پشت سکه‌های بهرام دوم همانند چهره بانوی بانوان ایران است. نمادهای مرتبط با ایزدبانو آناهیتا که غیر از تصویر شاه که نماد مذکر، اقتدار و نیروی مادی است، عناصری مانند ستاره، ماه، عقاب و قوچ که بر روی سکه‌های اشکانی، الیمایی و ساسانی نقش بسته‌اند، نماد باروری، حاصل‌خیزی، زندگی و زاینده‌گی بوده است. زنانی چون ملکه موزا به‌عنوان ایزدبانو نیز معرفی شده است. بنابر این، وجود و حضور معنوی زن در زندگی و اجتماع مردم ایران باستان کاملاً محسوس بوده است. بدیهی است که هر آن‌چه برای انسان بااهمیت و ارزشمند بوده باشد، سعی می‌کند به هر وسیله ممکن، آن را ثبت و ضبط نماید. در ادوار مورد مطالعه، زن از یک سو به دلیل برخورداری از امکانات وجودی فطری چون زاینده‌گی و باروری و مظهر جمال الهی، جایگاه و منزلت والایی داشته و تا اعلا ایزدبانویی ارتقا یافته و متقابلاً به دلیل منزلت بالای ایزدبانوان در جامعه، به‌دیده احترام نگریسته شده‌اند و در سوی دیگر اگر چه موقعیت زنان در عبور از گذرگاه‌های تاریخ، فراز و فرودهایی داشته است، ولی زنان خاندان درباری به‌عنوان مصداق زنان مقتدر و مدبر و با اراده که موفق شده‌اند در عرصه سیاست و اجتماع ایفای نقش کنند، به پایگاهی برابر پایگاه مردان (پادشاهان)، دست یافته و نام و نمودشان بر روی سکه‌ها ماندگار شده است. حقیقت این است که جوهره وجودی زن، استعدادها و توانمندی‌های او در تعیین پایگاه و جایگاه او نقش داشته است.

سهیم نویسندگان: دکتر عزیزه یوسفی: تدوین محتوا، تحلیل مطالب، ارسال و اصلاح مقاله، نویسنده مسئول. دکتر حسین علیزاده و دکتر حسن درخشی: طراحی، ایده‌پردازی و اصلاح مقاله. همه نویسندگان نتایج را مورد بحث قرار داده و نسخه‌ی نهایی را بررسی و تأیید کردند.

سپاسگزاری: نویسندگان از همه‌ی کسانی که با نقد و مشورت خود در تکمیل پژوهش موثر بوده‌اند، تقدیر و سپاسگزاری می‌کنند.

تعارض منافع: در این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی را نویسندگان گزارش نکرده‌اند.

منابع مالی: این پژوهش از حمایت مالی برخوردار نبوده است.

References

- Abeddoust, H., & Kazempour, Z. (2014). A study of the symbolic concepts of coin patterns of the Sassanid period. *Astan-e Quds Razavi Art Journal*, 13(1), 80-89. [Persian] URL: http://www.astanehonar.ir/article_96916.html#ar_info_pnl_cite
- Ackerman, Ph., Pope, A., & Shroeder, E. (2001). *Masterpieces of Iranian Art*. Translated by Parviz Khanlari. (2008). Tehran: Scientific and Cultural Publications. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1479352/>
- Alavi, H. (1908). *Woman in ancient Iran*. Tehran: Hermand Publications. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1204120/>
- Anbarsuz, M. (2010). *Women in Ancient Iran, A study of the political-cultural presence of women from the rise of Zartosht to the rise of Islam*. Tehran: Roshangaran and Motaleat-e-Zanan. [Persian] URL: <https://www.adinehbook.com/gp/product/9641940609>
- Afkhami, B., Zeinizadeh Jedi, T., & Hosseini Nia, M. (2017). Studying the position of women in the Achaemenes and Ashurian periods based on archaeological evidence. *Women in Culture and Art*, 10(4), 527-548. [Persian] URL: https://jwica.ut.ac.ir/article_70368
- Avarzamani, F. (2014). *Art Sassanid*. Tehran: Pazineh Publications. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1990134>
- Azizi Yousefkand, A., & Azizi Yousefkand, M. (2017). A study of Ashkani coins in the Malek Museum. *Journal of Jelyeh Honar*, 11(3), 43-53. [Persian] URL: https://jjhgor.alzahra.ac.ir/article_4391.html#ar_info_pnl_cite
- College, M. (1976). *Parthians (Ashkanian)*. Translated by Masoud Rajabnia. (2001). Tehran: Hermand. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1841490/>
- Coper, G. C. (1960). *Illustrated culture of traditional symbols*. Translated by Maliheh Karbasian. (2007). Tehran: Nashr now. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1199599>
- Dadvar, A., & Neshat, R. (2011). *The role of women in the works of art of the Sasanianid period*. Semnan: Abrokh Publications. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1822214>
- Derakhshi, H., Movahed, A., & Shahbazi, Z. (2015). Study and analysis of political-religious motifs and symbols of Sassanid coins. *Journal of Iranian Archaeological*, 14(1), 108-131. [Persian] URL: <https://elmnet.ir/export/1771404-43011?type=BibTeX>
- Ferdowsi, A. (1998). *Shahnameh (based on Jules Mol Shahnameh)*. Tehran: Elmi and Farhangi Publications. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1757668/>
- Firoozmandi, B., & Khanmoradi, M. (2013). An Introduction to the knowledge of Iranian women in the parthian era. *Women in Culture and Art*, 6(2), 249-264. [Persian] URL: https://jwica.ut.ac.ir/article_52939.html#ar_info_pnl_cite
- Girshman, R. (1991). *Iranian art during the Parthian and Sassanid eras*. Translated by Bahram Farhvashi. (2011). Tehran: Scientific and Cultural Publications. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1843705/>
- Golizadeh, Kh. (2004). Stylistics of Sassanid coins. *Journal of Peyk Noor Humanities*, 2(1), 4-18. [Persian] URL: <https://elmnet.ir/export/1132370-54884?type=BibTeX>
- Hejazi, B. (2014). *Under the scarf*. Tehran: GasidehSara. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com>

com/book/11133087

- Jahanpour, F. (2006). A study of a number of elimai coins. *Journal of the Academy*, 1(29), 11-16. [Persian] URL: <http://www.persianacademy.ir/fa/vn.aspx>
- Jalilian, Sh., & Fatemi, A. (2011). Women's clothing in ancient Iran; (A case study of the Achaemenid period). *Journal of Cultural Research*, 4(3), 1-22. [Persian] URL: https://jwic.ut.ac.ir/article_70368
- Kaviani Pouya, H. (2021). Women's jobs and economic activities in the Achaemenes period (with an approach to Persepolis manuscripts). *Historical and Economic Research Journal*, 10(1), 265-289. [Persian] URL: https://economichistory.ihcs.ac.ir/article_6977
- Khanmoradi, H. (2011). Patterns of elimai coins and its relationship with seafaring. *Journal of Historical Sciences Research*, 3(2), 85-100. [Persian] URL: <https://elmnet.ir/export/1197298-81251?type=BibTeX>
- Linzi, A. (1965). *History of the Persian empire*. Translated by Issa Abdi. (2011). Tehran: Amirkabir. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1756763>
- Malekzadeh Bayani, M. (1969). The reign of Pourandokht, the Sassanid queen, and a study on the coins of her time. *Journal of Historical Studies*, 4(1), 19-34. [Persian] URL: <https://www.noormags.ir/view/fa/citation/ris/246849>
- Malekzadeh Bayani, M. (2002). *History of coins: From the Oldest Period to the Sassanid Period*. Tehran: University of Tehran Press. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1238135>
- Mobini, M., Ebrahimzadeh, F., & Nowrouzi, B. (2015). Investigating the figure of women in metal works of the Sassanid period. *Journal of Visual Arts*, 5(14), 79-90. [Persian] URL: <https://elmnet.ir/export/988470-21243?type=BibTeX>
- Mohammadi, S. (2022). A comparative study of the women social situation in the Sassanid and Qajar era. *Journal of Woman and Culture*, 13(50), 29-43. [Persian] URL: https://jwc.ahvaz.iau.ir/article_689333.html
- Mohammadpanah, B. (2020). *Kohan Diar*. Tehran: Sabzan Publications. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11399351>
- Navabakhsh, A. (1980). *Woman in History*. Tehran: Rafat Publishing. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/127276>
- Pirnia, H. (2006). *History of Iran before Islam; Eqbal Ashtiani, Abbas; Aqeli, Baqer, History of Iran after Islam*. Tehran: Saadi. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1276402>
- Raeisnia, R. (1999). *Koroglu in mythology and history*. Tehran: World Publishing. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1161799/>
- Sadat Shojaei, N., & Afzal Tusi, E. (2016). Women in Sassani Coins. *International Conference on Oriental Studies, Ferdowsi and Persian Culture and Literature*, 1(13), 1-18. [Persian] URL: <https://elmnet.ir/export/20826344-86781?type=BibTeX>
- Sadeghi, S., Mirazi, Z., & Feyzi, F. (1400). Evaluation of women's clothing during the sassanid era. *Journal of Women and Culture*, 13(49), 35-47. [Persian] URL: http://jwc.iauahvaz.ac.ir/article_686667
- Sarfaraz, A., & Avarzamani, F. (2015). *Iranian coins: from the beginning of Zandieh era,*

- eighth edition*. Tehran: Samt Publications. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11171543>
- Sattari, J. (2015). *The image of a woman in Iranian culture, seventh edition*. Tehran: Markaz Publishing. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1787717>
- Seraj, A (2015). *Women's Discourse*. Tehran: Roshangaran and Motaleat-e-Zanan. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11148674>
- Shariatzadeh, A. A. (2016). *Coins of Iranzmin*. Tehran: Pazineh. [Persian] URL: <https://nahang.ir/book/1173314/%DA%A9%D8%AA%D8%A7%D8%A8-%D8%B3%DA%A9%D9%87-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%A7%DB%8C%D8%B1%D>
- Tondvli, S., & Bagheri Lori, M. R. (2015). Comparative study of achaemenid stamps and coins. *International Conference on Innovation and Research in Arts and Humanities*, 1(2), 2-20. [Persian] URL: <https://elmnet.ir/export/20480865-83486?type=BibTeX>
- Yarshater, E. (1994). *History of Iran (from the Seleucids to the collapse of the Sassanid government)*. Translated by Hassan Anousheh. (2015). Tehran: Amir Kabir Publications. [Persian] URL: <https://www.adinehbook.com/gp/product/9640003913>
- Yousefi, A. (2021). Women of Azerbaijani Tales and Their Names. *Journal of Women and Culture*, 12(48), 19-34. [Persian] URL: http://jwc.iauhvaz.ac.ir/article_684604.html#ar_info_pnl_cite
- Zarinkoob, A. H. (2003). *History of the Iranian people (Iran before Islam)*. Tehran: Amirkabir. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11402519>
- Zulfaqari, S., Firouzmandi Shireh-Jini, B., & Mohammadi Far, Y. (2020). Parthian woman image on archeological works and findings. *Women and Culture Magazine*, 12(45), 7-19. [Persian] URL: https://journals.iau.ir/article_678025